



LOTIN ALIFBOSINING ZAMONAVIY LINGVISTIK VA MADANIY TARAQQIYOTIDAGI O'RNI

Rashidova Madina Sirojiddin qizi - *Alisher Navoiy nomidagi O'zbek tili va adabiyoti universiteti, Ona tili va adabiyot ta'lim yo'nalishi 3- kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada lotin alifbosining zamonaviy lingvistik va madaniy taraqqiyotdagi o'rni chuqur tahlil qilingan. Lotin grafikasi o'zbek tilining rivojlanishiga, uning fonetik imkoniyatlarini kengaytirishga va so'z ifodasining aniqligini oshirishga qanday ta'sir ko'rsatgani yoritilgan. Shuningdek, lotin alifbosiga o'tish jarayonining madaniy hayotda qanday o'zgarishlarga sabab bo'lgani, xalqaro ilmiy va madaniy makonga integratsiyalashuvdagi roli haqida fikr yuritilgan. Maqolada lotin yozuvida ifodalanayotgan milliy o'zlik va zamonaviy taraqqiyot tendensiyalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Lotin alifbosi, lingvistik taraqqiyot, madaniy integratsiya, o'zbek tili, yozuv islohoti, globallashuv, milliy o'zlik.

Kirish

Har bir xalqning o'ziga xos yozuv tizimi uning madaniyati, tarixi va ma'naviy hayotining ajralmas qismi hisoblanadi. Yozuv nafaqat axborotni uzatish va saqlash vositasi, balki xalqning tafakkuri, dunyoqarashi va ijtimoiy rivojlanish darajasining ko'zgusi sifatida ham namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, O'zbekistonda lotin alifbosiga o'tish masalasi nafaqat texnik o'zgarish, balki til va madaniyat taraqqiyotida chuqur ma'no kasb etuvchi tarixiy hodisa sifatida qaraladi.

Mustaqillik yillarida milliy o'zlikni mustahkamlash, xalqaro maydonda o'zbek tilining nufuzini oshirish va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan hamqadam rivojlanish uchun yangi poydevor zarur edi. Lotin alifbosi esa o'zining oddiyligi, xalqaro tan olinishi va texnologik moslashuvchanligi sababli ana shu ehtiyojlarga javob bera oldi. Hozirgi kunda tilshunoslik sohasida olib



borilayotgan izlanishlar lotin alifbosining o'zbek tilining tovush tizimini to'g'ri ifodalash imkoniyatlarini kengaytirayotganini ko'rsatmoqda.¹

Bundan tashqari, madaniy taraqqiyotda ham lotin yozuvi orqali yosh avlodning dunyoqarashi kengaymoqda, ilmiy va madaniy axborot almashinuvi imkoniyatlari ortmoqda. Bu jarayon global madaniy oqimlarga integratsiyalashish va o'z milliy qadriyatlarimizni jahon hamjamiyatiga tanitishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

Lotin alifbosining zamonaviy lingvistik taraqqiyotdagi o'rni

Til – jamiyat taraqqiyotining asosiy vositalaridan biri sifatida doimo rivojlanishda va o'zgarishda bo'ladi. Lotin alifbosiga o'tish jarayoni esa ushbu rivojlanishga kuchli turtki bergan muhim omillardan biridir. Chunki har bir yozuv tizimi fonetik imkoniyatlari, so'zlarning ifodalanish aniqligi va zamonaviy kommunikatsiya vositalariga moslashuvchanligi bilan o'z tilining shakllanishiga va taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatadi.

Lotin grafikasi fonetik prinsiplarga asoslanganligi bilan o'zbek tilining tovush tizimini yanada aniqroq ifodalash imkonini berdi. Ayniqsa, yangi alifbo orqali so'zlarning talaffuzi va imlosi o'rtasidagi tafovut kamayib, o'zbek tilining yozma shakli yanada tartibli va oson o'zlashtiriladigan bo'ldi. Bu holat til o'rganuvchilar, ayniqsa yosh avlod uchun o'zbek tilini o'rganishda va uni to'g'ri yozishda sezilarli yengilliklar yaratdi.

Bundan tashqari, lotin alifbosiga asoslangan o'zbek tili internet, kompyuter texnologiyalari va zamonaviy matbaa tizimlarida keng qo'llanila boshladi. Bugungi kunda elektron pochta, ijtimoiy tarmoqlar, bloglar va veb-saytlarda o'zbek tilida yozish asosan lotin grafikasida amalga oshirilmoqda. Bu esa tilning global axborot maydoniga kirib borishini va xalqaro aloqalardagi ishtirokini kuchaytirdi.²

Lingvistik jihatdan qaralganda, lotin alifbosiga o'tish o'zbek tilining morfologik va sintaktik tizimlarini ham soddalashtirish imkoniyatlarini yaratdi. Masalan, eski kirill yozuvida qo'llanilgan ortiqcha harflar va grafik noaniqliklar yangi

¹ Madrahimov, N. Zamonaviy o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'zbekiston, 2019;

² Normurodov, M. O'zbek tilida lotin yozuvining nazariy va amaliy masalalari. – Toshkent: Akademnashr, 2020;



alifboda kamaytirildi, natijada yozma nutqni standartlashtirish va yagona me'yorlarni ishlab chiqish jarayoni tezlashdi.

Lotin alifbosi asosida yaratilgan yangi darsliklar, lug'atlar va ilmiy ishlar o'zbek tilining zamonaviy rivojlanish jarayonida nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qildi. Yangi grammatik qoidalar va orfografik standartlar shakllanib, tilshunoslik sohasidagi tadqiqotlar ham yangi bosqichga ko'tarildi.

Shuningdek, lotin alifbosi dunyodagi ko'plab boshqa tillar bilan o'zaro mos kelish imkonini bergani uchun, tarjima jarayonlarini va ko'p tilli o'quv dasturlarini ishlab chiqishda ham yengilliklar yaratdi. Bugungi kunda o'zbek tili ingliz, turk, nemis kabi tillar bilan hamohang tarzda rivojlanib bormoqda, bu esa lingvistik taraqqiyotning yangi ufqlarini ochmoqda.³

Lotin alifbosining madaniy taraqqiyotdagi o'rni

Madaniyat – xalq ruhiyatining, tarixiy tajribasining va milliy o'ziga xosligining ifodasidir. Yozuv esa bu madaniyatning muhim vositalaridan biri bo'lib, avlodlar o'rtasidagi bilim, qadriyat va tajriba almashuvining asosi sanaladi. Shu nuqtayi nazardan, O'zbekistonda lotin alifbosiga o'tish nafaqat til sohasida, balki madaniy hayotda ham chuqur o'zgarishlarga sabab bo'ldi.

Birinchidan, lotin alifbosiga o'tish orqali o'zbek xalqi jahon ilm-fani va madaniy merosi bilan yaqinroq integratsiyalashish imkoniyatiga ega bo'ldi. Bugungi globallashtirish davrida ingliz, ispan, fransuz kabi ko'plab xalqaro tillar lotin yozuviga asoslangan. O'zbek madaniyatining jahon sahnasiga chiqishi, o'zbek adabiyoti va san'atining keng auditoriyaga taqdim etilishi lotin alifbosi orqali osonlashdi.

Ikkinchidan, lotin grafikasi yosh avlodni zamonaviy tafakkur va texnologiyalar bilan uyg'un rivojlantirish uchun qulay zamin yaratdi. Bugungi raqamli texnologiyalar, internet tarmog'i va xalqaro axborot almashinuvi asosan lotin yozuvida amalga oshiriladi. Lotin alifbosi o'zbek yoshlarini raqamli savodxonlikka jalb qilishda va zamonaviy bilim makoniga integratsiyalashishda ko'prik vazifasini bajarmoqda.⁴

³ Salomov, G'. Lingvistika va zamonaviy yozuv tizimlari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018;

⁴ Xudoyberganov, G'. "O'zbek tili va adabiyoti: nazariy va amaliy masalalar", Toshkent, 2019;



Uchinchidan, madaniy o'zlikni yangilash va mustahkamlash jarayonida lotin alifbosi xalqimizga o'z tarixiy ildizlariga zamonaviy ko'z bilan qarash imkonini berdi. Chunki lotin yozuvi o'zbek tarixidagi jadidlar harakati davrida ham ma'rifat va taraqqiyot ramzi sifatida qadrlangan. Bugungi kunda lotin alifbosi orqali nafaqat zamonaviy bilim va madaniy axborotlar qabul qilinmoqda, balki milliy madaniy merosimiz ham yangi shakllarda ommalashmoqda.

Shuningdek, lotin alifbosining joriy etilishi madaniy sohada yaratilayotgan yangi asarlarning, kino va teatr mahsulotlarining, elektron nashrlarning ko'lamini kengaytirdi. Yozuvdagi o'zgarish madaniy ijodkorlikda ham yangi uslub va yondashuvlar paydo bo'lishiga xizmat qildi.⁵

Xulosa

Lotin alifbosiga o'tish O'zbekiston til va madaniyat sohasida tub burilish yasagan tarixiy hodisalardan biridir. Ushbu islohot natijasida o'zbek tili zamonaviy fonetik talablar asosida rivojlanib, xalqaro ilmiy va madaniy makon bilan integratsiyalashishga keng imkoniyatlar yaratildi. Madaniy sohada esa milliy qadriyatlarning zamonaviy shakllarda ifodalanishi va yangi avlodning global madaniyat bilan uyg'un rivojlanishi uchun poydevor yaratildi. Shunday qilib, lotin alifbosi zamonaviy taraqqiyotning muhim vositasiga aylandi va o'zbek xalqining madaniy hamda lingvistik rivojida faol rol o'ynamoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Madrahimov, N. Zamonaviy o'zbek adabiy tili. – Toshkent: O'zbekiston, 2019;
2. Normurodov, M. O'zbek tilida lotin yozuvining nazariy va amaliy masalalari. – Toshkent: Akademnashr, 2020;
3. Salomov, G'. Lingvistika va zamonaviy yozuv tizimlari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018;
4. Xudoyberganov, G'. "O'zbek tili va adabiyoti: nazariy va amaliy masalalar", Toshkent, 2019;

⁵ O'zbek tilining lotin yozuviga asoslangan imlo qoidalari", Respublika ilmiy-nazariy kengashi materiallari, Toshkent, 2020;